

Az archaikus népi imádságok

– vázlat –

Ajánlott könyvészet

ERDÉLYI Zsuzsanna

1976 *Hegyet hágék, lőtőt lépék*. Archaikus népi imádságok. Budapest (2. kiad. 1978, 3. kiad. 1999.)

SALAMON Anikó

1987 *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*. Budapest

TAKÁCS György

2001 *Aranykertbe' aranyfa*. Gyimesi, hárompataki, úz-völgyi csángó imák és ráolvasók. Budapest, Szent István Társulat

TÁNCZOS Vilmos

1995 *Gyöngyökkel gyökereztél*. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok. Csíkszereda

1999 *Csapdosó angyal*. Moldvai archaikus imádságok és életterük. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó (Krónika Könyvek)

2000 *Eleven ostya, szép virág*. A moldvai csángó népi imák képei. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, Krónika Könyvek

2001 *Nyiss kaput, angyal!* Moldvai csángó népi imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Budapest, Püski Kiadó

1. Kutatástörténet

A népi archaikus ima folklórműfaját meglehetősen későn fedezte a magyar szakkutatás. Már-már tudománytörténeti legendává lett **Erdélyi Zsuzsanna** egyik 1968-as Somogy megyei gyűjtőútja, amikor is egy 98 éves öregasszony a folklórgyűjtővel való együttlét perceit még nyújtani akarván, ismeretlen műfajú, imának nevezett, hosszú furcsa szöveggel lepte meg a kutatót (lásd: Erdélyi 1976. 269–271.), aki később az elhangzott szöveg kapcsolódásait további terepmunka és könyvtári kutatás révén próbálta feltárni. Rövidesen hasonló imák sokasága került elő a néphagyományból, sikerült meghatározni a szövegtörzset alapvető jellemzőit, műfaji határait és a kutatók a szövegek genezisének kérdéséről is előrejutottak. 1970. február 11-én a Néprajzi Társaság Folklór Szakosztályában Ortutay Gyula elnökletével, neves nyelvészek és művelődéstörténészek (Pais Dezső, Mezey László, Holl Béla) korreferátumaival kísérve Erdélyi Zsuzsanna bemutatta az addig feltárt anyagot.

Az újonnan felfedezett műfajt Erdélyi Zsuzsanna kezdetben *archaikus apokrif népi imádságnak* nevezte, de később az "apokrif" jelzőt a szaktudomány egyes képviselői félrevezetőnek tartották, így a műfaj hivatalos neve *archaikus népi imádság* maradt. Ilyen alcímmel jelent meg 1976-ban az első, reprezentatív magyűjtemény, a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című kötet is (Erdélyi 1976), majd később a Magyar Néprajz V. kötetébe írt összefoglaló tanulmány (Erdélyi 1988). Maga Erdélyi Zsuzsanna sohasem tartotta kellőképpen indokoltnak az „apokrif” jelző mellőzését: „Ma már látom, hogy az anyagon mind funkció, mind szövegi eredete alapján nyugodtan maradhatott volna az 'apokrif' jegy is” – írja. (1976. 30.)

A különös művelődéstörténeti jelentőséggel bíró műfaj feltérképezésére – a felfedezést követően – Magyarországon a legszélesebb társadalmi összefogással került sor a hetvenes évek első felében: püspöki-érseki körlevelek mozgósították a katolikus

papságot, az egyházi sajtóban egymás után jelentek meg a gyűjtést szorgalmazó felhívások, s a terepmunkát irányító Erdélyi Zsuzsanna gyakran előadóművészek népszerűsítő műsorai által is segítve járta az ország hagyományörző vidékeit. Az így összegyűjtött sok ezer imaszöveg, melyből a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című kötet nyújtott válogatást, céltudatos közös gyűjtőmunka eredményeként állt össze. A korszak politikai-ideológiai viszonyaira jellemző, hogy a könyv első, ma már könyvritkaságnak számító kiadása nem Budapesten, hanem a Somogyi Almanach című sorozatot szerkesztő Kanyar József vállalásának köszönhetően Kaposvárott jelent meg 1974-ben. (Erdélyi 1974) Nem sokkal ezután, 1976-ban a Magvető Kiadónál megjelenhetett a bővített kiadás is, aminek betűhű utánnomása az 1978-es új kiadás, ugyancsak 1976-os datálással. A kötetek megjelenése után bizonyos, addig tabunak számító területeken beindulhattak a kutatások.

Erdélyi Zsuzsanna tudományos munkásságában a gyűjtés lezárása után a hangsúly – a kutatás következő lépéseként – természetes módon tevődött át a történeti rétegek feltárására, valamint az interetnikus kapcsolatok tisztázására. A magyar példa nyomán, sőt Erdélyi Zsuzsanna rendszerező elveit követve, megjelentek az első lengyel és szlovén gyűjtések is. (Kotula 1976, Novak 1983)

2. A műfaj eredete, hagyományozódása

- A középkori ***nemzeti nyelvű szakrális közköltészet***.

Más „kisarjadt” műfajok: köszöntők, népszokások rítusénekei, ráolvasások stb.

- ***Egyházi háttér, meghatározottság***

Az archaikus népi ima a középkori írott vallásos költéssel mutat rokonságot, de eredetének kérdése máig sem tisztázott. Nem tudjuk például, hogy ezek a folklórszövegek pontosan milyen kapcsolatban állnak a latin nyelvű egyházi költéssel, hogy létezett-e nyilvános használatú nemzeti nyelvű vallásos közköltészet a középkorban, hogy mikor és hogyan történt az egyházi eredetű szövegek folklorizálódása, ami végül odáig vezetett, hogy a népi imák teljesen elveszítették kapcsolatukat az egyház hivatalos vallásosságával.

„Az irodalmi és folklorisztikai kutatások alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy a magyar archaikus népi imádságműfaj jelen formájában ***autochton népi alkotás, bár történeti fejlődésében kettős eredetet mutat***: egy irodalmi adatokkal ma még követhetetlen/ellenőrizhetetlen *korai népi gyakorlatot* és egy irodalmi adatokkal követhető/ellenőrizhető *egyházi háttérjelenlétet*, mely a késő-középkorban minden vallásos műfajnál szükség szerint érvényesült.” (Erdélyi Zs. 1991. 91.)

- Nagy fokú ***szövegegyezések*** a teljes nyelvterületen, kisebb fokú változatképződés, mint más műfajok esetében (vö. népdal, ballada, gyermekmondóka, népszokások rítusénekei stb.)

- Európai „megfelelők”: ***latin előképszövegek***

- Az ***egyházi tiltás*** okai: 1. a mágikus jelleg; 2. teológiai természetű kifogások

- **A közösségi jelleg** és a hagyományozódás kérdése
- Az énekelt és recitált imák megléte közösségi használatra utal.
- Közösségi műfajként ma már egyáltalán nem él, nyilvános térben is csak ritkán (pl. nagybeteg, haldokló mellett, búcsúkon)

Például: „*Sengitének menyországba...*” (Szabófalva, Tánczos 2001. 275–276.)

A magyar archaikus népi imádságokat **kizárólag a szájhagyomány őrizte meg**, sőt túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a műfaj **az analfabetizmushoz kötődik**. Az írni-olvasni tudók körében ugyanis a liturgikus imádságok fokról-fokra kiszorították az archaikus imaszövegeket, melyek kizárólag szóbeliségben éltek. (A népi imák ponyván való megjelenése ritka, szórványszerű jelenség.)

Mivel az archaikus népi imádságok leginkább egyéni használatban, esetleg zártkörű családi közösségek kollektív imádkozási alkalmai során hangzottak el, az egyház hivatalos képviselőinek nem volt tudomásuk a szövegek létezéséről. Noha olykor a szűk családi környezeten kívül is elmondták őket (pl. haldokló mellett, viharban és egyéb veszélyhelyzetekben), a folkloristák mégis viszonylag későn figyeltek fel rájuk. A műfajt Erdélyi Zsuzsanna magyarországi néprajzkutató „fedezte fel” az 1960-as évek végén, majd egy széles körű országos gyűjtés eredményeként 1976-ban közreadta a *Hegyret hágék, lőtőt lépék* című híres gyűjteményét.

-A **hosszú távú memória** az orális kultúrákban

„Kétségtelen, hogy a szövegek rögzítésének volt egy írásbeliség előtti módja, amely az írásbeliséggel sem szűnt meg teljesen. Ez a mód az emlékezetbe vésés, a hosszú távú memória.” (Péntek J.)

- a. a tudást kötelesség továbbadni (megtanítani másokat keresztényi tett – vö. gyűjtési szituáció: „El ne felejtselek ezt soha!” „Ha én meghalok, ezek elvesznek.” – Csak románul tudó gyermekeknek tanított imák)
- b. a memorizálás technikái (előremondás, együttmondás)
- c. büntetési formák az imavégzés elmaradásáért (étel megvonása, meztelenség, testi fenyítések: „pujszem”, „gyiókacs”, feltartott kézzel való ima)

„Mámánk még ütött, kujakolt. Csapott ki a kapun, hogy tanoljunk, me nem tudunk. S muszáj vót megtanoljuk. [...] Aoleu! (Jajajaj!) Még sórén es saptak ki a kapun! Vetkeztettek le!] Vótak a béjtik, amivel köttiük fel a fuszát, s hogy ne vetkeztessenek le, megbogoztuk háromszor-néccer azt a béjtik[et], hogy ne tudják kiódni. De mindcsak kiótták s elcsaptak! ... Azétt, hogy tanójjuk meg.” (Szászktut)

„Mámókám sitett kenyeret, sitett egyiket-másikat, aggyig meggyig le nem térbeltél, hogy elmondjuk az imádságot, nem hagyott hogy megkóstojjuk. [...] Nem adtak jó gunyát (ruhát) nekije... Verték meg... Letérbeltették pujszemekre, muszáj vót imátkozzék erővel.” (Trunk)

„Pujszemre! S még egy-egy döngöt es adtak az ódalunkba, me nohát... ugy tanol meg a gyermek. Me lássa-e, a biciklin es: míg a

térge nem túros vaj a könyöke, addig nem tud megtanolni biciklivel menni. [...] Aszondja, hogy a ki nem imádkozik, az nem kell egyék es. Met ojan szükség az imádság es, mind az étel. S akkor osztán muszáj vót... S ez szükség es, meg es kellett tanolni ezt! Hamarébb az immádság, s osztán a vacsora! De jó vót hogy megtanyított, met erre szükségünk vót. [Térden imádkoztak?] Igen, amikor küssebbek vótunk, de osztán megnőttünk, s szégyelltük letérgyelni.” (Szitás)

- A szövegek **ritualizált jellege**: változatlan hagyományozódás. → Kevésbé kötött szövegegységek az imaanyagban, az improvizáció és változatképződés lehetőségei (pl. záradékok ígéretei és az ígérek feltételei).

3. Téma, műfaji tipológia, szerkezet

- Két alaptéma: *passióepika* és *defenzív* (védekező) imádságok.

A. Passióepika („pénteki imádságok”)

- Alaptéma: a kereszthalál részletes felidézése, *imitatio Christi*
 - áldozati cselekmény (lásd: általában az imáról) – „lángoló vallásosság” (de: a csángók nem fakadtak sírva, mint a székelyek) – a vezeklő, bűnbánó jelleg – tömeghisztéria, kollektív delírium
 - az imitatio Christi egyéb megnyilvánulásai: keresztúti ájtatosságok, önsanyargatás és vezeklés stb.
- **Szerkezet:**
 1. A kereszthalálra való emlékeztetés
 2. látomás
 3. imitatio Christi (párbeszéd, emlékező jelleg)
 4. imazáradék (szerződés)

(1) *Ma péntek, ma péntek,
(2) én felkelék szép piros hajnalba,
kimenék ajtóm elejibe,
feltekinték magas mennybe.
Ott van egy aranyos káponacska,
küjjel aranyos, belől irgalmas,
négy szegibe négy angyalka,
közepibe szent ótárka,
s abba ül vala Bódogságos Szüzmárja.
Áldott szent haja leeresztvel,
áldott szent ajaka megkékülvel,
jobb kezibe kis könyvecske,
s abból imádkozik vala.
(3) Odamejen Szent Lukács jivangyilista,
kérdi: Mit sírsz, mit sírsz, Bódogságos Szüzmárjám?
Hogyne sírjak, hogyne sírjak, Szent Lukács jivangyilista,*

*mikor az én áldott szent fiamat
harmadnapja nem láttam!
Hol láttam? Hol láttam?
Kárvária hegyen.
Két letura közt kikésérték,
magas keresztfára megfeszítették,
tompá szegekkel szegezték,
vas láncsákkal nyitogatták,
vas dárdákkal döfődtek,
vas ostorokkal ostorozták,
vas seprükkel seprülték,
vas keccsükkel csabbodták,
bűdös nyálakkal töpdösték.
(4) Aki ezt elmondja este lefektyibe,
reggel felköltyibe,
pokolnak ajtaja bétevődik,
mennyországnak ajtója kinyitatódik.
Nyújcs kezét, Márjacskám,
nyiccs kaput, angyalkám,
hogy mehessünk örökös számadásra! Ámmen.*

(Pusztina)

- **részletező jelleg: verizmus – emlékező jelleg**

*Mé sírsz, mű urunk Jézus Krisztus?
Hogyne sírnék, amikor az én szent Atyámtól el van rendelve,
két nap üldöznek,
harmadnapján megfognak,
Kálvária hegyre kihajtnak,
kőlopokhoz megkötöznek,
vas ostorral ostoroznak,
szentséges szent fejemet tövisvel koronázzák,
szentséges szent két kezem kétfelé hajcsák,
vas szegekkel átol szegeznek,
szentséges szent véretem eleresztik,
szentséges szent két lábomat egymásra hajcsák,
vas szegekkel átszegeznek,
szentséges szent ódalamból szentséges szent véretem
vashargakkal kieresztik,
ötven pár bihalval huzatnak egy követ, s rámtetetik.*

(Gyimesfelsőlok, Komját)

- az **imazáradék** = égi hitelesítésű szerződés
Szerkezeti elemei:
 1. elküldés, égi hitelesítés
 2. feltételek

3. ígéretek

(1) *Menj el, menj el, én áldott szent anyám,
és hirdesd az én keserves halálomnak emlékezetét,*
(2) *hogy aki ezt megtanulja és elmondja
este lefektébe, reggel felkeltébe,
kiváltképpen minden pénteken háromszor,*
(3) *még a legkisebb ujját se hagyom bűnbe,
halála óráján nem küldöm sem angyalomat,
sem apostolomot, sem prófétátot,
hanem én magam az én áldott szent anyámmal meg fogok jelenni,
testyit hagyom a földnek,
lelkét viszem mennybe, örök dicsőségben. Ámmen.*
(Gyimes, Ugrapataka)

(1) *Lukács evangélista eljöttél a szívem szomorgatására
s a szinyem megvátózására.
Menj el, menj el az én laktam földemre,
s hirdessed ez ígéket,*
(2) *ki elmondja este lefektibe, reggel felkeltibe,*
(3) *bizony bizonyra mondom,
harmadnapja előtt átol fogom vinni
a purgátoriom tüzin egy órára, ámmen.*
(Szitás)

(1) *Menj el, Szent Anyám,
z Ádámnak a fioihaz,
vidd le ezt e két-három szút,*
(2) *ki elmondzsa régvel e felkelésszinél,
öszto lefekisszinél,*
(3) *szüzzí válik mind e Szent Szúz!*
(Szabófalva)

A magyar imazáradékok kizárólag pozitív dolgokat hangsúlyoznak, a román, olasz és orosz imaszövegek záradécai ellenben gyakran fenyegető jellegűek is lehetnek: a krisztusi szenvedéstörténetre való állandó emlékezés elmulasztásáért különféle büntetéseket helyeznek kilátásba. Például ez a román záradék: *„Aki tudja az én imádságomat, és elmondja, / az ítélet napján megfogom jobb kezénél, / elvezetem a jobbam felőli hidra, az egek birodalmába, / de aki tudja, és nem mondja el, / megfogom balkezénél, / és elvezetem a kanyargós hidra, egyenest a pokol fenekére!”*

B. Defenzív imák

Az itt ismertetett hármas szerkezeti tagolás jobbára csak a krisztusi szenvedéstörténetet megjelenítő „pénteki imára” jellemző. Vannak ugyanis olyan archaikus imák is, melyeknek alapvető funkciója a *bajelhárítás és védekezés*. A védekező (defenzív) célzatú imaszövegek a középkori ember félelmét fejezik ki az éjszaka

sötétjétől, a lélek elragadására törő ördög hatalmától, a betegségdémonoktól, a pusztító ellenségtől, az állatállomány elpusztulásától stb. Az ilyen célzattal mondott imaszövegeknek nincs szilárd szerkezeti tagoltságuk, általában az ún. mágikus védettség jegyek egymás utáni felsorakoztatásából állanak.

A járványos betegségeknek, a háborús pusztításoknak, elemi csapásoknak kiszolgáltatott, éhínségtől rettegő, és mindezek miatt állandó létbizonytalanságban élő középkori ember úgy igyekezett védelmet biztosítani a maga és környezete számára, hogy az ima szavai által olyan keresztény jelképekkel vette körül magát, amelyek a szómágia révén megvédték a Sátán hatalmának megnyilvánulásaitól. Különösen az öntudatlan állapotban lévő, a lét-nemlét határhelyzetébe került alvó vagy haldokló embernek van szüksége a védelemre, aki fokozott mértékben veszélyeztetett. Bizonyos védekező-bajelhárító imaszövegeket „esti imának” vagy „haló imádságnak” is neveznek. A gonosz elküldése ilyenkor a szómágia révén történő ördögűzés (exorcizmus) révén is történhet:

*Én lefekszem én ágyomba,
testi s lelki koporsómba,
három Márja fejem felett,
ezer angyal énkiürültem,
ingem angyal megörözzön,
szen kereszvel megjegygyezzen.
Ó te gonosz Sátán,
mit késérgetsz te ingemet?
Vagyon nekem fejem,
fejem az Úrjézus,
menj el elejibe,
megfelel én képembe,
szájjon bé az én szívembe,
szentejje meg az én lelkemet,
erősisse meg az én szívemet!
(Klészse)*

A legnagyobb fenyegető veszedelem, a legfőbb rossz, ami érheti az embert, a lélek elvesztése, az örök kárhozat. Ez akkor következik be menthetetlenül, ha az embert felkészületlenül, azaz szentségek vétele nélkül, bűnös állapotban találja a halál. Az archaikus népi imák a „hirtelen véletlen halált” is igyekeznek elhárítani:

*„Ó édes Jézusom, hálákat adok Szentfelségednek,
megőriztél a mái napon minden veszedelemtől,
őrizz meg az éccokán es tűztől, víztől,
hirtelen véletlen haláltól, gonosz ember szándékától,
erdeg incselkedésitől, marhabeli kártól!
(Szászskút)*

Az imaszövegekben leggyakrabban előforduló **mágikus védettség-motívumok**: az ördög előtt félelmetes krisztusi piros vér („Begyüitt Jézus házomba, házam közepén

megáll, piros vérét hullajtotta, az egész házamat befolyta”, „szent véreddel megfestettél/megváltottál”, „az Úrjézus ... kerüjje meg háromszor az én házomat, és hintejeze meg szent vérivel”); a kereszt mint Krisztus kereszthalálának és az emberiség megváltásának eszköze („Krisztus szent keresztje legyen pajzsom”, „angyal engem ebregessen, szent keresztvel megjegyessen”), a megváltás kegyelmi eszközei, azaz a szentségek („szent kereszt fejem felett, szent ostya szájomba, szent irgalom gebelembe”), isteni személyek és szentek („előttem a Jóisten, három Márja körüllem”, „három angyalka előttem”, „az én házam Szent antal, négy szegibe négy angyal”), szakrális-liturgikus tárgyak („közepibe szent oltár, szent oltáron szent ostya”) stb.

Az imaszövegekben sűrűn előforduló **fényjelképek** („hajnal, hajnal, piros hajnal, kiben Mária elnyuguvék”, „piros hajnal hasada, égi madár reppene”, „szól a kakas, Máriát kiált”) ugyancsak az éjszaka démonait hivatottak elűzni. Közismert, hogy a kereszténység Jézust fényembernek tekinti, aki legyőzi a sötétséget. A középkori vallásos szemlélet Krisztust a felkelő Nappal azonosította, s ennek logikus következményeként a napkeltét megelőző hajnali időt a világ világosságát szülő Mária napszakának tekintette: „...mikor te szép fényes csillag az fényes napot szüled, miképp az hold ő fényét” – olvashatjuk a Thewrewk-kódexben (1531). Mária hajnali csillagként és Krisztus felkelő Napként való megjelenítésével az archaikus imaszövegekben is találkozhatunk. („Be szép piros hajnal van, / kiben Mária nyuguvék, / az Úr tölle születék, / pokol tölle töreték.” „Piros hajnal hasada, / égi madár reppene, / tekintsétek a Máriát, / mint sirassa szent fiát.”) Az imákban sűrűn előforduló „arany” és „fényes” jelzők ugyancsak a fénykultusz megnyilvánulásainak tekinthetők („oltár előtt aranypad, / az Úrjézus rajta fekszik”, „ott látok egy arany kápolnát, / küjjel irgalmas, belől kegyelmes, / négy szegibe négy aranykereszt, / közepibe aranyszék”, „ojan szép fényes a te áldott szent fijad, / mind a szép fényes Nap”).

○ **Alkalmhoz kötöttség:**

- esti imák
- haldokló mellett („nagy/erős imádságok”)

„Vótak betegek halálra. Nem tudtak halni meg. Jöttek, s könyörgöttek, menjünk s segéjjünk. Kerestem öt-hat fejrénepet, hájde, menjünk egy kicsitt imádkozzunk ott. Elvégeztük az olvasót, s akkor ajáltuk a Boldogságos Szépszüzmárijának, a Páduai Szent Antalnak s a Jézus Szent Szüvinek, hogy ha még élettye van, tériccse a jóra őszentvessége, ha pedig halálra való, akkor legyen az őszentvességinek az ő akarattyá. Más, nem tőt belé két óra, három, hót belé. Más még ment egy napot, kettőt, s még mentünk vajeccer, s akkor esment.” (Dormánfalva)

„Ezt mondják a betegeknek, mikor kész, hogy hajjanak meg! Hogy mondjam na? Rományul: ultima rugăciune. (az utolsó ima.) [...] Akkor válasszék el: vaj megélik, vaj menyen el. Vergőd a halálval, s nehéz tölle, s akkor ez az imádság lágyítsa el. Válójsza el: vaj maradik, vaj menyen. Ez a kettő. [...] E nagy imádság! Hogy meg kell imádkózzad cu putere, cu căintă, cu toată inima (erővel, bűnbánattal, teljes szíveddel)!” (Kalugarén)

„Mikor beteg az ember, valaki. Halnivaló. Akkor használ ez erősz. ... Itt vót egy szomszédom tyiár (éppen). Odamentünk, hogy tarcsuk a gyortyáit. Sz ugy kínlódott! Én elmondtam ... Letérbültem, sz elmondtuk ott. Csokorba. Még tanyittam a

mászikokot isz. Sz készöbbre osztá csak meghót. De mondták, hogy erősz használ egy betegnek, mikor mondják. Erősz használ ez az imádság! ... Megkönnyebbedett ő attól a nehésszegtől, amibe vót. A betegszegtől. Sz máccor meghót mindját. ... A beteg mellett egyszer imádkozni fogtunk. Ő nem birt beszélni, csak intett, hogy erősszen jóleszik. S elmondtam nagyon (hangosan, fennhangon) ezt a pénteki imádságot. Sz készöbben csak béhunta szemeit, sz gátá (és kész). Addig uljan nehezen herkegett, minden, de mikor ezt az imádságot elmondtam, csak lecsillapodott. Gátá. Isten nyugissza meg, meghót.” (Bogdánfalva)

4. A keresztényiesített mágia: kényszerítő jelleg az imavégzésben

- az üdvözülés, feloldozás kikényszerítése,
- a Gonosztól való védekezés
- a haldokló mellett végzett imák (a jó halál kikényszerítése)
- a mágikus imatanulás esetei
- a ráimádkozás (az ima mint jóslás, átok – pl. tolvaj megkeresése)

„Én akárhol átol birok menni, mikor ezket megmondom! S ha elmondom egyszer, s valaki csinált nekem valami rosszat, s elmondom erőből mint jó szüből, akkor az Isten megmotyissa, hogy a vót-e, vaj nem! Csiál egy szemnot nekije. Vaj elvágja egy ujját... Csiál egy szemnot, igy ne! Nekem elvágta e káucsukomot e bicsiklétának, s aszontam: – Drága Jóistenkém! Adj annak egy szemnot, meljik csiálta ezt a rosszat nekem! – S nem tőt el három nap, s elvágta az ujját. – Elvágta a káucsukomot, na, látod-e elvágta az ujjodot! – S há honnét tudod? – Hát én imádkoztam, s az Isten megmondta. – Nem való! – Ha nem való, akkor vágja el az ejémet!” – De itt tiszta kell legyen! Tiszta kell legyen! Nem lehet, hogy elvegye másnak e dolgát, nem lehet semmit. Me ha elvettem valakitől, akkor nem valabil. De ha nem vettem el senkitől, akkor szigur vagyok, hogy akármi. Én nekem ellopták két bicsiklétámot. S imádkozni fogtam, s megfogtam a tolvajt! Megfogtam! Egyszer csak szembejött velem, s ojjant mondtam ki nekije, hogy esszetalált a beszédünk.” (Trunk)